

การพัฒนา รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
A Development of Buddhist Ethical Leadership Model of Basic Education School Administrators

จิตินันท์ เสริมสาธณสวัสดิ์¹ รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศวรงค์² อาจารย์ ดร.สมชาย เทพแสง³
Titinan Sermsathonswat¹ Associate Professor Dr. Thasana Swaengsakdi² Somchai Thepsaeng³

¹นักศึกษาลัทธิพุทธศึกษา ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

²ที่ปรึกษาหลัก ผู้อำนวยการหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

³ที่ปรึกษาร่วม หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยวิธีการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้ค่าระหว่าง .60 - 1.00 และจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็น

สอดคล้องกันว่ารูปแบบภาวะผู้นำ

จริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นรูปแบบในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .89 ตัวอย่างในการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดปทุมธานี จำนวน 166 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

- 1. รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 ประกอบด้วย 10 ด้าน จำนวน 56 ข้อ หลักพรหมวิหารธรรม 4 ประกอบด้วย 4 ด้าน จำนวน 21 ข้อ และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประกอบด้วย 4 ด้าน จำนวน 26 ข้อ

2. ผลการตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความคิดเห็น

วารสารบริหารการศึกษา มศว
ปีที่ 12 ฉบับที่ 22 มกราคม – มิถุนายน 2558

32

ของกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานพบว่า หลักทศพิธราชธรรม 10 โดยรวมและรายด้าน 8 ด้านมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด มี 2 ด้านคือ ด้านทานและตะปะมีความเป็นไปได้ในระดับมาก หลักพรหมวิหารธรรม 4 โดยรวมและรายด้านทุกด้านมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด หลักสังคหวัตถุธรรม 4 โดยรวมและรายด้าน 3 ด้านมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด และมี 1 ด้านคือ ด้านทานมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ ภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนา ผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

Abstract

This research regarding a development of Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators had the objectives of developing a Buddhist ethical leadership model of basic education school administrators and examining the feasibility of the Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators. The researches were conducted in 3 stages as follows. **Stage 1** Building a Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators by conducting document analysis and in-depth interviewing 10 key informants. **Stage 2** Developing the Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators by having 5 experts examine its content validity and then calculating Index of Item-Objective Congruence (IOC), obtaining the values between .60 - 1.00. A focus group discussion of 10 experts was managed to examine the appropriateness of the Buddhist ethical leadership model of Basic Education school

administrators. The expert group, by consensus, opinioned the model appropriate to be used as a management model for school administration. **Stage 3** Examining the feasibility of the Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators using a 5-level rating scale questionnaire with the alpha reliability of .89 The samples consisted of 166 school administrators in schools under the Office of the Basic Education Commission, Pathum Thani Province. Data were analyzed by mean and standard deviation.

The research results revealed as follows.

1. The Buddhist ethical leadership model of Basic Education school administrators that was developed consisted of 3 moral principles: Royal Virtues 10 having 10 aspects with 56 items, Sublime States of Mind 4 having 4 aspects with 21 items, and Base of Sympathy 4 having 4 aspects with 20 items.

2. The results of the examination of the feasibility of the Buddhist ethical leadership model of Basic Education of school administrators by the sample group of school administrators revealed as follows. The Royal Virtues 10 as a whole and 8 aspects were opinioned at the highest feasibility level and 2 aspects, i.e. the Charity and Tapa were opinioned at the high feasibility level. The Sublime States of Mind 4 as a whole and individual aspects were opinioned at the highest feasibility level. The Bases of Sympathy 4 as a whole and 3 aspects were opinioned at the highest

feasibility level and 1 aspect, the Charity, was opinioned at the high feasibility level.

บทนำ

ในบริบทของสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์การทำหน้าที่ให้บริการที่ผูกพันกับเรื่องของการสอนและการเรียนรู้เป็นหลัก การจัดการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดีและมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะคุณธรรม และจิตสำนึกที่พึงประสงค์และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นที่คาดหวังของสังคมที่จะพัฒนาสมรรถภาพที่อยู่ในระดับสูงและมีวิถีทางที่แตกต่างเพื่อสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ระบบการประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาจึงยึดความคาดหวังสูงมากจากผู้บริหารสถานศึกษาทุกคน ผู้นำทางการศึกษาเป็นผู้ประกันความสำเร็จของนักเรียนทุกคน โดยเป็นผู้มีจริยธรรมและทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น (Integrity) [1] การมีคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา และถือเป็นหัวใจของการเป็นผู้นำ ผู้นำมีคุณธรรมจริยธรรมจะทำให้สมาชิกในองค์การหรือคนในประเทศนั้นอยู่กันอย่างมีความสุข แต่ถ้าบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำไม่มีคุณธรรมจริยธรรม จะทำให้ประเทศชาติหรือองค์การเดือดร้อน ภาวะผู้นำจริยธรรมของผู้บริหารจึงนับว่ามีความสำคัญต่อการบริหารจัดการในโรงเรียน ผู้นำสถานศึกษาจะต้องเป็นความหวังของการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรมต่อครู นักเรียน และบุคคลอื่นในสังคม [2] โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีคุณภาพจะต้องมีข้อกำหนดที่เป็นพันธสัญญาร่วมกันของทุกคน โดยพันธสัญญาดังกล่าวเป็นแกนของค่านิยม

Keywords: Model Development, Buddhist Ethical Leadership, Basic Education School Administrators

สำคัญของโรงเรียน และสามารถใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิงในการตัดสินว่า พฤติกรรมหรือการกระทำใดของสมาชิกผิดถูกเหมาะสมหรือไม่ ในเชิงจริยธรรม ผู้นำต้องมีบทบาทสำคัญยิ่งไม่เพียงแต่จัดทำข้อพันธสัญญาของโรงเรียน แต่ต้องให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน และให้มีผลนำไปใช้ปฏิบัติอย่างจริงจัง [3] ภาวะผู้นำจริยธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ศิลปะการนำจากบุคลากรและทีมงาน โดยเน้นการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และเพิ่มพลังอำนาจให้บุคลากร มีการสร้างผู้นำทุกระดับให้มีจริยธรรม และนำมาปรับปรุงโรงเรียนให้มีประสิทธิผล เน้นวิธีการใช้คนเป็นศูนย์กลาง (People-Centred Approach) เน้นการจูงใจให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดี โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในการสร้างผู้ตามให้ตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน [4]

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการบริหารจัดการและความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น และมีความประสงค์ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลของการวิจัยทำให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 หลักพรหมวิหารธรรม 4 และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนากระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย และทำให้ทราบถึงผลของการ

พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดนโยบายการพัฒนาเสริมสร้างให้ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างรูปแบบภาวะผู้นำ

จริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดกรอบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก สร้างรูปแบบประกอบด้วย 3 หลักธรรม และองค์ประกอบดังนี้

1. หลักทศพิธราชธรรม 10

- 1) ทาน 2) ศีล 3) บริจาค 4) อาชชวะ 5) มัททวะ 6) ตปะ 7) อักโกธะ 8) อวิหิงสา 9) ขันติ 10) อวิโรธนะ

2. หลักพรหมวิหารธรรม 4

- 1) เมตตา 2) กรุณา 3) มุทิตา 4) อุเบกขา

หลักสังคหวัตถุธรรม 4

- 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อตถจริยา 4) สมานัตตตา

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำ

จริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 1 ตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้

ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .60 - 1.00 ขั้นที่ 2 ปรับแก้ไขรูปแบบ และจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ ขั้นที่ 3 สรุปผลและจัดทำรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อนำไปตรวจสอบความเป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 1 สร้างเครื่องมือสอบถามความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวทางของ ลิเคิ์รท์ และทดลองเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา 30 คนเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .89

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการสร้างรูปแบบภาวะผู้นำ

จริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหาร

รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 ประกอบด้วย 10 ด้าน คือ 1) ทาน 2) ศีล 3) บริจาค 4) อาชชวะ 5) มัททวะ 6) ตปะ 7) อักโกธะ 8) อวิหิงสา 9) ขันติ 10) อวิโรธนะ จำนวน 56 ข้อ หลักพรหมวิหารธรรม 4 ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) เมตตา 2) กรุณา 3) มุทิตา 4) อุเบกขา จำนวน 21 ข้อ และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อตถจริยา 4) สมานัตตตา จำนวน 26 ข้อ

จากการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงสาระสำคัญตาม

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และสร้างเครื่องมือหาความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารกับกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา

2. ผลการตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่า รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 หลักพรหมวิหารธรรม 4 และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 โดยรวมและรายหลักธรรม มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของหลักทศพิธราชธรรม 10 รายด้านพบว่า มีระดับความเป็นไปได้มากที่สุด 8 ด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านอาชชวะ อวิหิงสา อวิโรธนะ มัททวะ ชันติ สีล อักโกธะ และ ปริจจาคะ ด้านที่มีระดับความเป็นไปได้มากที่สุด 2 ด้านได้แก่ ด้านทาน และตปะ หลักพรหมวิหารธรรม 4 มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 4 ด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านมุกิตา เมตตา กรุณา และ อุเบกขา และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านสมานัตตตา ปิยวาจา และ อตถจริยา และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านทาน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหาร ผู้วิจัยอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารที่มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 หลัก

พรหมวิหารธรรม 4 และหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ด้านของหลักธรรมในผลของการวิจัยนี้ส่วนหนึ่งสอดคล้องกับผลวิจัย [5] ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม เรื่องทาน (การให้อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิโรธนะ (ความยุติธรรม) และอาชชวะ (ความเป็นผู้ตรง)

1.1 หลักทศพิธราชธรรม 10 เป็นหลักธรรมของภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญ เพราะเป็นหลักธรรมสำหรับปกครองคน เป็นธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นพื้นฐานของการเป็นนักบริหารที่ดีที่พึงมี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน ทศพิธราชธรรม 10 เป็นหัวใจในการปกครองของผู้บริหารสถานศึกษา ถ้านำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม ย่อมได้รับการยกย่องเทิดทูนว่าเป็นผู้ปกครองโดยธรรม และจะเป็นที่เคารพ เลื่อมใสศรัทธาแก่บุคลากรในสถานศึกษาและประชาชนโดยทั่วไป และส่งผลให้โรงเรียนและสังคมนั้นสงบสุข [6] อีกทั้ง ตปะ ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเผากิเลส ไม่ให้กิเลสมีอำนาจเหนือตนเอง ทำให้ไม่หลงระเริงไปกับคำสรรเสริญเยินยอ และความสำเร็จสำเร็จสำราญที่มาพร้อมกับอำนาจวาสนาจนลืมนิสัยปฏิบัติหน้าที่ให้บริบูรณ์ สามารถควบคุมจิตใจให้พอใจกับความเรียบง่าย ไม่ลืมน้ำและไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย [7] รวมถึง ชันติ ทำให้สามารถอดทนต่องานที่ตรากตรำ ต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีตลกเถลอย่างใด ก็ไม่หมกกำลังใจ ไม่ยอมสละทิ้งกรณีที่น่าเบื่อโดยชอบธรรม [8]

1.2 **หลักพรหมวิหารธรรม 4** เป็นธรรมะประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม มี 4 ด้านคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ผู้นำที่ดีสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างที่ดีได้ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ช่วยพัฒนาจิตใจให้ตั้งงาม บริสุทธิ์ ประเสริฐล้ำเลิศ หรือปฏิบัติ [9] โดยเฉพาะเมตตา เป็นความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ทำให้ผู้บริหารเห็นอกเห็นใจลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอหน้า [10] สำหรับมุทิตา เป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีความยินดี เมื่อผู้อื่นเป็นสุขไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น มีความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เห็นเขาประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนไม่กีดกัน [9]

1.3 **หลักสังคหวัตถุธรรม 4** เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของบุคลากร ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรม ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข [7] ผลการวิจัยส่วนนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของ ยูคัล และคนอื่นๆ (Yuki, et al) [11]ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง การวัดความก้าวหน้าของภาวะผู้นำจริยธรรม มีการตรวจสอบวิธีการเป็นผู้นำจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนผู้นำของสมาชิกและประสิทธิภาพการทำงาน พบว่า ภาวะผู้นำจริยธรรมจะเน้นความสำคัญของงานอย่างมาก โดยมุ่งทำงานและสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างผู้นำกับบุคลากร เพื่อให้งานเกิดประสิทธิผลในการบริหารจัดการ

โดยเฉพาะบิยวาจา เป็นการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ บิยวาจาช่วยให้ สمانสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วย เหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม [9]

อีกทั้ง อุตถจริยา ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จัดโครงการและกิจกรรมในการพัฒนาสังคมทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมไทยในสังคม รวมถึงการส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม การทำตนให้เป็นประโยชน์ โดยฝึกฝนอบรมตนให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องด้วยความรู้ ความสามารถ รวมถึงการส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข [12]

จากผลการศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่ารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่เหมาะสมประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 หลักพรหมวิหารธรรม 4 และ หลักสังคหวัตถุธรรม แต่ละหลักธรรมประกอบด้วยสาระสำคัญซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติหรือละเว้นไม่พึงปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นๆ และผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเห็นว่า สาระสำคัญของแต่ละด้านของ 3 หลักธรรมของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารโดยภาพรวมมีความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด และเกือบทุกด้านมีความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด โดยยกเว้นด้านทานและ ตปะมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

รูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงนับว่ามีความเหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาได้ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรพิจารณาสาระสำคัญต่างๆ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ นโยบาย และแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในระดับที่เหมาะสม พอเพียง โดยคำนึงถึงเงื่อนไข ความรู้คือ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบ การวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องเสริมสร้าง คือ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง [8]

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย

ไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรพิจารณารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้กับตนเอง เพื่อให้มีอิทธิพลจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา อาจทำการประเมินตนเองทางการบริหารตามหลักธรรมโดยมีการวางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุง อย่างต่อเนื่อง

2. จากผลวิจัยแสดงให้เห็นถึงรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดทั้งโดยรวมและรายหลักธรรม กล่าวคือหลักทศพิธราชธรรม 10 หลักพรหมวิหารธรรม 4 และ หลักสังคหวัตถุธรรม 4 ดังนั้น หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปทุมธานี อาจส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิควิธีการบริหารงานตามหลักการ สาระสำคัญของด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม รวมทั้งให้แนวทางการบริหารงานตามหลักการ สาระสำคัญของด้านทานและตบะซึ่งมีความเป็นไปได้ในระดับมากด้วย

3. จากผลวิจัยพบว่าด้านอุเบกขาในหลักพรหมวิหารธรรม 4 มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ น้อยกว่าด้านอื่นๆ หน่วยงาน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสมควรส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งการอบรมสัมมนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาเทคนิควิธีการบริหารงานตามหลักธรรมในด้านอุเบกขามากยิ่งขึ้น

4. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษาของตนให้มีความรู้ความเข้าใจ และนำสาระสำคัญของรูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้มากยิ่งขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาสภาพภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเชิงพุทธรณีสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ได้สารสนเทศมาปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำจริยธรรมทางพุทธศาสนาในสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ เช่น ในสังกัดเทศบาล เอกชน หรือโรงเรียนนานาชาติ

3. ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำแบบอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ ภาวะผู้นำจิตวิญญาณ ภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

[1] New Leaders for New Schools. (2010). *Evaluating Principals : Balancing Accountability with Professional Growth*. New York : Sage.

[2] สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2554). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม. (Ethical Leadership) สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2556 จาก .suthep.crru.ac.th/.*

[3] Sergiovanni, T.J. (1992). *Moral Leadership*. San Francisco : Jossey – Bass.

[4] Msila, Vuyisile. (2012). *Fostering An Effective School Through Moral Leadership : A South African Case Study*. Available : <http://www.ijssse.com/sites/default/files>

/issues/2012/volume%20%20issue%201%20Jan%202012/paper%2013/Abstarct%2013.pdf

[5] อุทัย โล้วมั่นคง. (2552). *การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

[6] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

[7] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

[8] สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). *หลักธรรม หลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

[9] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

[10] สมชาย เทพแสง และอรจิรา เทพแสง. (2549). *ผู้นำยุคใหม่ หัวใจของการปฏิรูป. พิมพ์ครั้งที่ 2.นนทบุรี : อัลฟ่ามิเลินเนียม.*

[11] Yukl, G. et al. (2011). *An Improved Measure of Ethical Leadership*. Retrieved 12 May 2013 from <http://jlo.sagepub.com/content/early/2011/12/07/1548051811429352.abstract?rss=1>. Journal of Leadership &

Organizational Studies SAGE Journals

Baker College.

[12] ว. วชิรเมธี. (2552). *สังคหวัตถุ 4 คืออะไร*.

สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2556, จาก

sti-thai.blogspot.com/